

izključno od slovenske politike ter politične in vojaške aktivnosti Slovenije.

V četrtem sklopu so zapisniki Upravne komisije za osvobodeno slovensko ozemlje, ki je delovala od kapitulacije Italije do marca 1944. Podrejena je bila Izvršnemu odboru OF in Vrhovnemu plenumu, njena naloga pa je bila vodenje uprave na partizanskem ozemlju na Dolenjskem in Notranjskem. Objavljenih je 9 zapisnikov sej načelnikov odsekov upravne komisije in sestankov nekaterih odsekov s člani Izvršnega odbora OF oziroma Vrhovnega plenuma.

Peti in šesti sklop dokumentov zadevata izključno Primorsko. Tu so objavljeni zapisniki sej Narodnoosvobodilnega sveta za Primorsko Slovenijo in zapisniki sej Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko primorje. Narodnoosvobodilni svet za Primorsko Slovenijo je bil ustanovljen neposredno po kapitulaciji Italije septembra 1943 in je bil mišljen kot organ, ki bo vodil upravo na partizanskem ozemlju Primorske. Bil je posebnost na Slovenskem in so ga ustanovili zaradi takratnega državnopravnega položaja Primorske, ki je še vedno bila integralni del italijanske države. Ukinili so ga januarja 1944, ko je njegove naloge prevzel Pokrajinski odbor OF za Primorsko. Narodnoosvobodilni svet za Primorsko Slovenijo je imel vsaj 10 sej oziroma toliko je ohranjenih zapisnikov. Septembra 1944 je na Primorskem ustanovljen oziroma izvoljen Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor kot vmesni člen med primorskimi narodnoosvobodilnimi odbori in Predsedstvom SNOS. Organiziral je novo upravno-politično ureditev in široko administrativno dejavnost. Objavljen je samo en zapisnik, in sicer s seje 27. aprila 1945, na kateri sta bila med drugim v Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor kooptirana dva predstavnika italijanske narodne manjšine.

Knjigo končujejo zapisniki sej Predsedstva SNOS. Vseh je 21 in zadevajo obdobje od februarja 1944 do maja 1945. Iz njih je vidna razvejena dejavnost predsedstva v obliki dela raznovrstnih odsekov z oddelki, komisij in zavodov, ki so imeli pomembno nalogo, torej pripraviti vse potrebno za organiziran prevzem oblasti ob koncu vojne. Zadnji, 21. zapisnik (oziroma 160. v celotni knjigi) zadeva slavnostno sejo Predsedstva SNOS 5. maja 1945 v Ajdovščini, ko je to preneslo svoje pristojnosti na Narodno vlado Slovenije.

Na koncu je nujno poudariti, da so dokumenti opremljeni s številnimi opombami, tako da jih je na stotine. V njih uredništvo poleg natančnega nahajališča vira pojasnjuje predvsem ilegalna imena, pogosto navaja tudi funkcije, ki so jih posamezniki takrat opravljali. Le v redkih primerih uredništvu ni uspelo identificirati osebe, to pa je dokaz temeljito opravljenega dela. O zavzetem pristopu govorijo tudi številne pojasnjevalne opombe in opombe, ki usmerjajo bralca na ustrezno literaturo in relevantne objavljene

ali neobjavljene arhivske vire. Knjiga ima tudi dragocen register osebnih in krajevnih imen.

Enajsta knjiga iz zbirke *Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji* prinaša dokumente iz ključnega repertoarja odporniškega in revolucionarnega tabora iz obdobja druge svetovne vojne na Slovenskem. Na osnovi teh je mogoče identificirati vse bistvene procese in dogodke zlasti od leta 1943 pa do konca vojne. Temu ustrezen je tudi njen pomen, saj je tako nujen vir dokumentov pri preučevanju tega dela slovenske zgodovine.

Vida Deželak Bariš

Edicija virov NOB.

Ob predstavitvi 11. knjige zbornika *Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji – Zapisniki sej najvišjih organov in organizacij 1942–1945*

Edicija virov, katere 11. knjigo danes predstavljamo, je nekoč sodila v velik jugoslovanski načrt – objavljeni naj bi bili dokumenti političnih in oblastnih organov in ustanov narodnoosvobodilnega gibanja, s katerimi naj bi zapolnili praznino, ki je nastala ob Zbornikih vojaških dokumentov, ki jih je izdajal Vojnozgodovinski inštitut JLA v Beogradu. A načrt ni bil uresničen. Zato je Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani sam pripravil načrt za izdajo teh virov za Slovenijo.

Imenoval je uredniški odbor, ta pa je pripravil pravila za izdajanje ter zbral, obdelal gradivo in uredil prve knjige novega zbornika. V uredniškem odboru so bili Tone Ferenc, Ferdo Fischer, Davorin Jeršek, Rozalija Lukman, Miroslav Luštek (odgovorni urednik), Marija Oblak Čarni in Terezija Traven. V predgovoru k prvi knjigi so zapisali, da je izdajanje teh virov povzročila dvojna nujnost. Prva je bila dejstvo, da je zgodovinopisje dotlej obravnavalo predvsem vojaška vprašanja narodnoosvobodilnega gibanja, manj pa vlogo in dejavnost KPS, OF, ljudske oblasti in množičnih organizacij, druga pa specifičnost teh dokumentov, ki so nastali v vojnih razmerah in ilegalni in nosijo pečat svoje dobe. Niso nastajali v urejenih registraturah, ki bi bile v celoti ohranjene, pač pa so navadno le fragmenti iz korespondence. Skoraj vsi vsebujejo ilegalna imena, dostikrat govorijo prikrito, z namigovanjem, ali pa so uporabljene šifre. Dokumente je bilo treba opremiti s komentarji in razrešiti ilegalna imena. Za to pa je bilo treba zbrati ustne vire in pri tem pohiteti, dokler so bili udeleženci še živi. Vse to je bilo treba opraviti ob izdajanju teh dokumentov. Ugotovili so, da tega dotlej ni opravil noben arhiv.

Uredništvo je določilo merilo za izbiro dokumentov. Odločilo se je, da bo objavljalo predvsem dokumente, ki načelno pojasnjujejo naravo naše ljudske revolucije, vlogo partije, osvobodilne fronte in množičnih organizacij ter dokumente o organizacijskem razvoju in delovanju političnih in oblastnih organov (navodila, okrožnice, zapisnike, poročila itd.)

Dokumenti naj bi bili objavljeni v celoti, izpuščeni pa le posamezni deli, ki obravnavajo izključno vojaške probleme, in tisti, ki govorijo samo o osebnih zadevah. Izpuščena mesta naj bi bila označena s tremi pikami in opombo, da je besedilo izpuščeno. Beseda, ki bi jo bilo potrebno zaradi jasnosti vriniti v izvirni tekst, naj bi bila v oglatem oklepaju. Originalni dokumenti, ki so bili objavljeni z izpuščenimi deli teksta, so bili v arhivu dostopni za uporabo.

Uredništvo se je tudi odločilo, da bodo besedila načelno objavljena taka, kot so bila napisana, da bodo popravljene le najbolj grobe napake ali izrazi, ki danes niso več v rabi, dokumenti, ki so prišli v okupatorjeve roke in so se ohranili v nemškem ali italijanskem prevodu, pa bodo prevedeni bolj prosto.

Za obliko dokumentov je določilo, da bo ostala zvesta izvirniku. Kar je v izvirniku podčrtano, bo natisnjeno polkrepko, kar je razprto, bo natisnjeno ležeče. Pri vsakem dokumentu bo v prvi opombi povedano, kje dokument hranijo in kako je napisan, s svinčnikom ali črnilom. Če je napisan s strojem, bo to opuščeno.

Opisana metodologija je v glavnem ostala enaka v celotni zbirki. Nekatere spremembe oz. dopolnitve je narekovalo gradivo oz. količina ohranjenega gradiva. Ker je bilo zgodovinske literature in tudi prakse vse več, so prišle določene izkušnje. Dopolnila so objavljena v predgovoru k 5. knjigi (1978).

Kar zadeva izbor, je bila velika razlika med začetnim obdobjem, ko je bilo potrebno objaviti domala vse znane ohranjene vire, in kasnejšim časom, zlasti po letu 1943. Vse številnejši komiteji KPS in odbori OF so v letu 1943 svojo dejavnost razširili na skoraj vse slovensko narodnostno ozemlje. Tudi zveze so postajale urejene. Zaradi številnejših ohranjenih virov ni bilo več treba objavljati vsega. Poročila okrožnih odborov in komitejev so bila praviloma napisana na podlagi rajonskih in ta na podlagi krajevnih. Zato je prišlo za objavo iz tega časa v pošte predvsem gradivo na stopnji okrožij. Večina neobjavljenih dokumentov pa je bila namenjenih za opombe in je bila v njih tudi citirana.

Dokumente iz obdobja po kapitulaciji Italije, po septembru 1943, ko so na osvobojenih ozemljih že razmeroma varno delovali organi in organizacije narodnoosvobodilnega boja in je nastalo še več in tudi bolj urejenega gradiva, pa je bilo smiselno objaviti po tematiki (npr. zapisniki sej najvišjih organov in organizacij NOG idr.)

Ureditev knjig od 1. do 10. je enaka. Dokumenti si sledijo v kronološkem zaporedju. Naslov vsakega dokumenta obsega zvrst in opis dokumenta, kdo ga je poslal, kdaj in komu ter kratko oznako vsebine. Pri 11. knjigi, ki je prva iz serije objav tematskih zbirk, pa so dokumenti kronološko razvrščeni po sedmih ločenih poglavjih (CK ZKS, SKOJ za Slovenijo, Vrhovni plenum OF, IOOF, Upravna komisija za osvobojeno slovensko ozemlje, NOS za Primorsko Slovenijo, PNOO za Slovensko Primorje in Predsedstva SNOS), oštevilčeni pa so tekoče. Vsaka knjiga ima kazala vsebine ter osebnih in zemljepisnih imen.

Osmo knjigo je po dogovoru z Inštitutom za novejšo zgodovino izdal Arhiv Republike Slovenije. K odločitvi, da bo odtej Arhiv Republike Slovenije izdajal in bo založnik zbirke, je pripomoglo tudi dejstvo, da so v letih 1990–1992 vsi specialni arhivi s sodelavci prešli v njegov sestav. V duhu političnih sprememb zadnjega desetletja se je založnik odločil naslov dosedanjih objav Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji nadomestiti z naslovom Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji. Menil je da novi naslov tudi natančneje pojasnjuje izvor in vsebino objavljenih dokumentov. Pri izbiri dokumentov, obdelavi in komentarjih ob tem ni bilo sprememb.

O tej ediciji je bilo napisanih nekaj ocen, kritik in pohval. Naj omenim le dva primera:

Ob zamenjavi naslova edicije se je znanemu zgodovinarskemu peresu, ko je bil govor o nekem spreminjanju političnih barv, zapisalo: »*Če že govorimo o kameleonstvu, potem je to že prej videti pri zbirki Dokumenti ljudske revolucije, ki se je v duhu političnih sprememb zadnjega desetletja preimenovala v Dokumente organov in organizacij NOB v Sloveniji. (Knjiga 8, Ljubljana 2001, str. 5)*«. Veliko kritike je bilo namenjene izpuščanju besedila. Izpuščanje je bilo označeno s tremi pikami. Lovro Šturm in Blaž Ivanc sta pripravila elaborat s kopijami dokumentov, v katerih je bil del teksta pri objavi izpuščen. Elaborat z naslovom Prispevek k dopolnitvi dokumentov iz zbirke publikacij o ljudski revoluciji v Sloveniji je na voljo v knjižnici Inštituta novejše zgodovine v Ljubljani.

Poglejmo še na kratko, kdo vse je pripravjal v preteklih 50 letih teh 11 knjig (1762 dokumentov na 5774 straneh) in kdo je poskrbel, da so izšle:

DOKUMENTI LJUDSKE REVOLUCIJE V SLOVENIJI

Knjiga 1, 2, 3 (1962, 1964, 1966), marec 1941–oktober 1942,

Leta 1962 (ali že 1961) je Inštitut za zgodovino delavskega gibanja imenoval prvi uredniški odbor (Ferenc, Fischer, Jeršek, Lukman, Luštek (odgovorni urednik), Oblak Čarni, Traven). Pripravil je tri knjige. Izšle so 1962., 1964. in 1966. Tehnični urednik je bil

Lojze Požun, pri 3. knjigi ga je zamenjal Jože Črtalič, Požun pa je bil imenovan v uredniški odbor. Dokumente je izdal in založil Inštitut za zgodovino delavskega gibanja (direktor Franc Kimovec).

Knjiga 4 (1968), november 1942–december 1942

Uredniški odbor: Rozalija Lukman, Miroslav Luštek (odgovorni urednik) in Marija Oblak Čarni, tehnični urednik Jože Črtalič; izdal in založil Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, ravnatelj Bogdan Osolnik.

Knjiga 5 (1978), januar–februar 1943

Uredniški odbor: Rozalija Lukman, Miroslav Luštek (odgovorni urednik), Marija Oblak Čarni, tehnični urednik Jože Črtalič. (Zaradi bolezni in smrti (1971) odgovornega urednika Miroslava Luštko so dela pri zborniku za dalj časa zastala). Izdal Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, direktor France Kresal, založila Partizanska knjiga; zanjo: Jaroslav Skrušny.

Knjiga 6 (1981), marec–april 1943

Urednici(pripravili): Rozalija Lukman in Marija Oblak Čarni, register sestavila Jože Črtalič in Jože Novak; izdal Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, direktorica Milica Kacin Wohinz, založila Partizanska knjiga; zanjo: Jaroslav Skrušny.

Knjiga 7 (1989) maj–junij 1943

Pripravili: Marjeta Adamič in Marija Oblak Čarni; uredniški odbor: Marjeta Adamič, Darinka Drnovšek, Metka Gombač, Marija Oblak Čarni, Hubert Schara. Izdal Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, direktorica Jasna Fischer; založila Partizanska knjiga; zanjo: Metka Pipan.

Knjiga 8 (2001), julij 1943

Dokumenti odtlej z novim naslovom: DOKUMENTI ORGANOV IN ORGANIZACIJ NARODNOOSVOBODILNEGA GIBANJA V SLOVENIJI

Pripravile: Marjeta Adamič, Darinka Drnovšek, Metka Gombač, Marija Oblak Čarni; uredniški odbor: omenjene avtorice in Vladimir Kološa; založil in izdal Arhiv Republike Slovenije, direktor Vladimir Žumer.

Knjiga 9 (2003), avgust–8. september 1943

Pripravile: Marjeta Adamič, Darinka Drnovšek, Metka Gombač, Marija Oblak Čarni; uredniški odbor: omenjene avtorice in Vladimir Kološa; založil in izdal Arhiv Republike Slovenije, direktor Vladimir Žumer.

Knjiga 10 (2005) dodatek: januar 1942–september 1943

Pripravile: Marjeta Adamič, Darinka Drnovšek, Metka Gombač, Marija Oblak Čarni; uredniški odbor:

omenjene avtorice in Vladimir Kološa; založil in izdal Arhiv Republike Slovenije, direktor Matevž Košir.

Knjiga 11 (2012) – zapisniki sej najvišjih organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja 1942–1945

Pripravile: Marjeta Adamič, Darinka Drnovšek, Metka Gombač, Marija Oblak Čarni; uredniški odbor: omenjene avtorice in Matevž Košir; založil in izdal Arhiv Republike Slovenije, v. d. direktorja Jože Dežman.

Kar neverjetno se mi zdi, da sem sodelovala pri nastajanju teh knjig vseh 50 let. V zadovoljstvo mi je, da sem sodelovala pri reševanju zapisov, od katerih je danes najbrž marsikateri že zbledel. S čim vse sem se srečala v zgodbah, zapisanih v teh dokumentih. Koliko poguma, žrtev, strahu, vere, tudi napak. V zadnji knjigi pa se me je posebej dotaknilo – kot nekak simbol – tisto enotno, zavzeto prizadevanje za vrnitev naše Primorske.

Na koncu še vprašanje uredništva o nadaljevanju edicije. V prvotnem načrtu je bilo predvideno, da bi skupaj z zapisniki najvišjih organov objavili tudi njihove okrožnice in odloke, a je bilo gradiva preveč za eno knjigo. Te bi bilo treba še objaviti. Delo pa je pokazalo, da bi bilo treba, če bi želeli zaokroženo predstavitev osrednjih organov in organizacij, objaviti tudi poročila, ki so jih ti dobivali s terena od poverjeništev, oblastnih komitejev in odborov ter okrožij, kjer teh niso ustanavljali (Notranjska, Dolenjska).

To vprašanje pa zastavljamo izdajatelju in založniku.

Marija Oblak Čarni

Celjski olimpijci: 1936–1988. Razstava in razstavni katalog. Celje: Zgodovinski arhiv, 2012, 44 str.

»Ste majhna nacija, a veliki v športu!«, so bile besede tedanjega predsednika Mednarodnega olimpijskega komiteja Juana Antonia Samarancha leta 1993, s katerimi je povzel navdušujoč razvoj športa in olimpijske ideje v Sloveniji. Nastop na olimpijskih igrah so sanje vsakega športnika in prav gotovo ni Slovenca, ki ne bi v želji po čim boljšem rezultatu naših športnikov stisnil pesti in jim zaželel čim boljše uvrstitve. Prav tako ni naključje, da sta se razstava in katalog »zgodila« prav letos, saj so se mesec dni po odprtju razstave v Zgodovinskem arhivu Celje v Londonu začele poletne olimpijske igre.